

ПРИЛОГ ЗА ИЗУЧАВАЊЕ НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ У ЈУЖНОЈ СРБИЈИ.

Један од најважнијих предуслова за изградњу јединствене југословенске културе и цивилизације је без сумње проналажење јаке и позитивне платформе за ту нову и ширу концепцију која, имајући свој дубљи корен и од раније више теоретски смисао у историском развоју балканских Словена, најновијим историским догађајима добила је ето конкретније контуре једнога за нас првенствено животнога проблема. И сада, након тако сретног стицаја прилика и наклоности историје, на нашој је науци да величајноме догађају и факту кроз векове жељеног и очекиваног политичког уједињења наше нације пода прави виши смисао тиме, да тај и политички и етнички јединствен наш национални организам у његову будућем културносоцијалном развоју упуту оним и онаким смером, који ће најбоље одговарати његовој етнобиолошкој структури и особинама и тако од њега направи за живот способан, одлучан и моћан фактор, колико у изградњи своје сопствене југословенске, а преко тога и једне опште-словенске, толико и у унапређењу опште светске цивилизације и напретка.

Моје је дубоко уверење да никакво мајмунисање, па радило се то о слепом и ропском подражавању Немаца, Француза, Енглезе, Талијана, или било које друге т. зв. културне нације, не може довести до жељених повољних резултата у изградњи једне више наше културе и цивилизације, него ми треба да почнемо од себе, и тек кад учврстимо јаке своје аутохтоне темеље, можемо помишљати на посуђивање извесних украса и навртака са стране. Треба истражити и повезати све главне и важније нити јединствене наше народне психологије, које је тужна политичка прошлост и историја нашега рода онако маћехински испретргала и од једнога нашега народа на силу хтела и настојала да учини више етничких организама. Та јединствена народна психологија треба да служи као основица и план, према којему ће се неимари јединствене југословенске више културе и цивилизације свију категорија руководити у својем стваралачком раду, а њу, очевидно, не можемо да тражимо нигде другде, него баш у оним најширим слојевима простог народа, који сачињавају непресушив ресервоар здравих животних сокова, потребних за одржање и унапређење нашег етничког организма у свима гранама његова живота и развијања. Ми можемо да не знам како с висине гледамо на тај „vulgus“, али, ако нам је до истине и објективности, морамо да признамо да је управо он, а не ми, који се сматрамо његовим врховима, извор свију оних позитивних снага које нам дају могућности и право да се афирмишемо као једна јединствена нација, исто као што се о исте те позитивне снаге са једнаком сигурношћу разбијају и разбијаће се сви покушаји вештачког и злонамерног порицања тога јединства, па ма с које стране то долазило. Почевши од језика па преко материјалне и душевне културе, што нам је свима лепо тамо од Соче па до на помол Цариграда, у главном заједничко, све је то тај простосрдни и сурови југословенски ратар и сточар

створио, жилаво чувао кроз векове, често и крвљу плаћао, ударивши тако и несвесно јаке и чврсте темеље будућој великој југословенској културној заједници.

Кад је пак реч о проналажењу те духовне копче и психолошке базе која треба да нам служи као упориште и норма при изградњи једне једноставне југословенске више културе, онда ту треба, по мојем мишљењу, у првом реду имати на уму наше јужне крајеве, наиме Јужну Србију са Маћедонијом, као терен који нам као мало која друга наша провинција може да згодно послужи у горњу сврху. Тамо наиме од онога најкрупнијег догађаја у историји Словена — од њихова покрштења и проналаска словенске азбуке, преко чега су управо и ушли у историју и у ред културних народа, па преко првог процвата старе југословенске манастирске књиге, *св. Саве, Душана, од Прилипа Марка, Косовске трагедије, Свете Горе, Призрена, Грачанице, Светијех Дечана* и т. д., дакле свих најважнијих историских и културних појава у нашој прошлости, којима се сви делови нашега народа поносе и диче и о којима народна наша песма пева једнако заносно долином Вардара, дуж Егеја до Црнога Мора као и уздуж плавога Јадрана све до с ону страну поносне данас заробљене Учке и гордога Триглава — све се је то одиграло искључиво на терену Јужне Србије и Маћедоније. Дакле ти крајеви, који су садржином своје прошлости успели да се тако лепо наметну свима деловима нашега народа, заслужују нарочиту нашу пажњу ако икада данас, када се услед тужне баштине тужне народне поцепаности у прошлости са разних страна одапињу све могуће стреле и настоји вештачки створити јавно мишљење како је теорија о јединствености нашега народа неисправна и без реалног основа. Велим, Јужна Србија и Маћедонија, о којима се јамачно, бар у том погледу, обично најмање води рачуна, садрже у себи највише момената за потврду једне на реалним фактима грађене југословенске идеологије. Јер, и што је у своје време Гундулића, Качића, затим Обрадовића, па Штросмајера, Рачкога, Враза, Сундечића, Нодила, Скерлића и читаву плејаду апоштола нашега националнога јединства надањивало да проповедају југословенску идеју и што је светом ватром испуњало груди великога Карађорђа а с њиме и целе храбре Шумадије кад се је тргла и повела титанску борбу за ослобођење и уједињење нашега народа, свему тому имамо да тражимо објашњење ни у чему другому толико, колико у традицијама и осећањима која су се као неки флуид распростирала и проносила причом и песмом кроз цео наш народ управо о оним великим догађајима из наше народне прошлости, за које рекосмо да су се, у главном, одиграли баш на територији данашње Јужне Србије и Маћедоније. Чињеница о психолошко-осећајној солидарности најширих народних маса кроз векове погледом на једне исте догађаје у врло далекој прошлости, чиме се наш народ, поред јединствености у језику, може као мало који други народ у свету похвалити најинтимнијом унутрашњом осећајном повезаношћу, што се по општем признању сматра као најјачи доказ и потврда о јединствености некога народа.

Са то неколико речи хтео сам да у најкрупнијим потезима истакнем важност и улогу историске Јужне Србије и Маћедоније с обзиром на наш национални проблем у прошлости, како би то већма отскочила важност и потреба што интензивнијег студија тих наших крајева у данашњици с обзиром на објашњење многога проблема који може лако да буде од пресудног значаја за нашу будућност. Јер, коликогод је време могло учинити своју и на много тога из далеке прошлости бацити вео заборави, с друге стране стоји опет и то да се је, поред свих бура и олуја у историји, у тим крајевима одржао народ наше крви и језика, који је као мало који познат са своје жилавости у чувању својих особина и светиња из старине, и као такав, без сумње, сачувао многи драгоцен податак из наше далеке прошлости. И кад је то тако, онда нема сумње да изучавање тога народа и његове територије у свима правцима треба да заузме једно од првих места у програму подмлађене наше националне науке.

Треба само ако ће и површно познавати Јужну Србију и Маћедонију и само летимичан поглед бацити колико на материјални толико на душевни живот

народа у тим крајевима, па да се сама од себе наметне човеку успоредаба и помисао да те крајеве назове некаквом правом југословенском Тутанкамоновом гробницом, у којој се је скоро интактно сачувало стање материалне и душевне наше националне културе још из оних времена, када се је судбоносном пресудом историје баш на те крајеве Балкана са свом својом тежином оборила османлиска неман и својим задахом кочила сваки даљи већи развитак и прогрес тамошњег нашег народа. На нама је да сада у освитку нових сретнијих времена из те несреће народа нашега у прошлости изградимо срећу за његову бољу садашњост и будућност па да извучемо из забачености и заборави многи драгоцени народни бисер који је тамо стајао неискоришћен и затрпан. Културни историчар ће ту и под земљом и изнад ње наћи обиље споменика, који ће му објаснити многу тамну страницу у историји наше културе у прошлости с обзиром и на генезу и развој извесних културних појава у нас. Лингвиста ће у мноштву и шаренилу диалеката тих крајева моћи да открије и констатује многу језичку појаву и из области фонетике, морфологије, значења речи, синтаксе и др., која с једне стране одаје већу сродност и ужи континуитет са старословенским, једним од старијих природних и најужих сродника тих диалеката, а с друге стране са нашом чакавштином и кајкавштином које се исто тако одликују својом архајичношћу а налазе се у најудаљенијим крајевима наше језичке територије, из чега, поред чисто научних користи у погледу решавања проблема историје нашега и других словенских језика, могу напосе да се изводе закључци и потврде у прилог теорије о нашој ужој етничкој заједници. Даље, етнограф и фолклориста имају ту неизмерно поље рада пред собом у сакупљању и изучавању појава било из области материалне културе, као простонародне технике, индустрије, пољопривреде, сточарства, лова и т. д., па душевне као правних обичаја, социологије, етике, естетике, музике, метеорологије, астрономије, религије, простонародне медицине и др., преко чега се верно испољава прави дух и мисао народа нашега у свима тим различним правцима спознаје и на чему једино као на правому темељу може да се наша национална виша култура даље развија и врши своју историску мисију у оплодњи и унапређењу опште људске културе и напретка

У вези са истакнутом важношћу изучавања Јужне Србије, напосе њена фолклора, у сврху утврђивања духовне повезаности и јединствености народне мисли између чланова наше нације у овим крајевима и другим, па често и оним најудаљенијим на западу наше простране Отаџбине, износим овде неколико примера и бележака из области народне поезије у Јужној Србији који без сваког напрезања и завијенијег коментарисања могу да послуже као најбоља потврда онога што је горе речено.

I

Остављајући овде епске народне песме из ових крајева по страни, где се скоро на сваком кораку сретамо са готово идентичном садржином и техником осталих наших епских песама у Вуковој и другим збиркама, има на пр. т. зв. женских песама, кудикамо подложнијих индивидуалном диференсирању, у Јужној Србији које, нарочито оне са напевима, поред слагања у тексту, одају кашто и упадну сличност у музичким мотивима којима се певају у појединим деловима Јужне Србије и другим удаљенијим крајевима наше земље. Из те чињенице можемо да закључимо да су се дотични мотиви, уколико носе више карактер варијаната, путем миграције, која је била омогућена и олакшана сродношћу народнога осећања и духовне повезаности, рашириле по нашем народу, или, уколико представљају више само паралеле, да су настале на основу сродне народне психологије. Ево неколико таквих паралелних песама са напевима:¹

¹ Истичем, да сам због недостатка потребног материјала у ову сврху за Јужну Србију у нашој литератури, а самому ми није било могућно да ствар лично на терену испитам, био упућен у главном на грађу софиског „Сборника за народни умотворенија, наука и

1

Из Прилепа, Кратова, Штипа и Велеса.

Чије је она девојче?

Allegretto

Чи-је је о - на

де-вој-че де-вој-че, шчо ра-но

ра - ни на во - да на во да

Чије је оно девојче,
Шчо рано рани на вода
Со две стомнички шарени?
Удрило февче над око
Сошило алтџн на чело,
Търгнало долу под село,
Убава песна пѣјало...

(Сбн IX/III. 94; вар. II/III. 31; 149; XIV/III. 37).

1

Из Херцеговине.

Оно је тоја дјевојка.

Andante con moto ♩ = 84

Чи-ја је о - но дје-вој-.

ка чи ја је

о по дје - вој - ка

Џија је оно дјевојка
Што рано рани на воду?
Spustila fesak na čelo,
A ruse kose na jero,
U bašči cv'jeće poljeva,
A bere ruže i smilje...

(Kuhač, popiev, l. 16, текст по Вуку V. 242; вар. Вук, пјес. I. 374—375).

2

Из Штипа, Кратова и Велеса.

Девојчица ружа брала.

Moderato

Де-вој-чи-ца ру - - жа бра-ла

там је за-спа-ла - - -

ла де-вој-чи ца ру - - жа

бра-ла, там је за-спа-ла

2

Из Крапине у Хрватској.

Девојчица роже брала.

Adagio ♩ = 54

De - voј : či - ca ro - že

bra-la na njih za - spa - la

- на njih за-спа-ла -

книжнина“ 1889. и д. (цит. Сбн.) Примере, који и у колико се разилазе од наведених у „Сборнику“ и оне који нису од тамо узети доносим према казивању г-ђице Н. Кушевић (из Велеса), г. П. Поповића (из Кратова) и г. М. Чучковића (из Штипа).

Или из Карловачке околице:

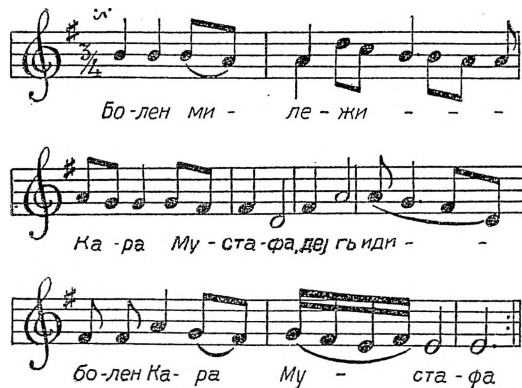
Девојчица ружа брала,
Там је заспала.
И до неја младо момче,
Буди девојче:
„Стани, стани, девојченце,
Што си заспало?
Књишка ружа ти повена
Што си набрало,
Момче ти се оженило,
Што си љубило!“
— „Ак се жени, нек се жени,
Просио нек му је:
Първа пушка е пукнала,
Него удрила;
Сино небо се сибило,
Грѣм го удрило

(Сбн XI/III 58. Пева се и у Скопљу, Прилепу и др.).

3

Из Прилепа, Штипа, Кратова и Велеса.

Kara Mustafa.

Болен ми лежи Кара Мустафа,
Деј гъди болен Кара Мустафа!
Болен ми лежи и кѣ ми умри,
Деј гъди — — —

Djevojčica ružu brala,
Pak je zaspala,
K njoj dolazi mlado momče
Iz biela grada:
„Ustaj, ustaj, djevojčice,
Što si zaspala?
Ruža ti je povehnula,
Što si nabrala.
Dragi ti se oženio,
Koj te ljubio.“
„Neka, neka, nek' se ženi,
Prosto mu bilo,
Vedro nebo zagrmilo,
Grom ga ubio!“

(Kuhač, poriev. III. 48, 49; вар из Србије, Славоније, Бачке, Херцеговине о. с. 46, 47, 49, 50; Вук, пјес. I. 285).

3

Из Бачке.

Kara Mustafa.

Bolen mi leži Kara Mustafa
Pripjev: Bre djidi deli Kara Mustafa.
Bolan mi leži, hoće da umre,
Kraj njega sedi tanka Stojanka,

Кој кѐ ши носи, море долгата пушка?
 Деј гъиди — — —
 — Нека ја носи, море, шој, Ајдуш Велко,
 Зашчо је болѐе јунак јод мене.
 — Кој кѐ ши носи, море, оспраша
 Деј гъиди — — — [сабѐа?
 — Нека ја носи, море, шој Ајдуш Велко,
 Зашчо је болѐе јунак јод мене.
 — Кој кѐ ши носи, море, чифше
 Деј гъиди — — — [пишчоли?
 — Нека ја носи, море, шој Ајдуш Велко,
 Зашчо је болѐе јунак јод мене.
 — Кој кѐ ши вѐава, море, вранѐаша
 Деј гъиди — — — [конѐа?
 — Нека го вѐава, море, шој Ајдуш Велко,
 Зашчо је болѐе јунак јод мене.
 (Сбн. IX/III 97).

4

Из Велеса.

Завила се бела лоза винова.

Или из Тетова:

Завила се бела лоза винова,
 Ајде, завила се околу града Будима.
 Не ми било бела лоза винова,
 Ах, шук ми биле до две луди и млади;
 Они дваѐа в едно, шкољо учили
 Ах, дваѐа в една книга пејале.

Kraj njega sedi tiho bes-di:
 — Tko će da t'nosi svetlo odelo?
 — Neka ga nosi taj hajduk Veljko,
 Jer je on bolji junak od mene.
 — Tko će da t'paše tu britku sablju?
 — Neka je paše taj hajduk Veljko,
 Jer je on bolji junak od mene.
 — Tko će da t'jaše tvog vrana konja?
 — Neka ga jaše taj hajduk Veljko,
 Jer je on bolji junak od mene.
 — Tko će da t'ljubi tanku Stojenku?
 Bre djidi deli Kara Mustafa.
 — N ka je ljubi taj hajduk Veljko,
 Jer je on bolji junak od mene.

(Kulič popiev. III. 64; var.; 63, 65).

4

Из Славоније.

Iz malena se gledali.

Savila se bela loza vinova
 Oko onog belog grada Budima,
 To ne bila bela loza vinova,
 Već to bilo dvoje dragi i mili.
 Oni su se iz malena gledali,
 I zajedno sitnu knjigu učili.

Дојде време, двама да се разделиш...
 — Остай с богом, верна моја другарко!
 — Оди со здравје, верни мој, другаре!
 Ах, твојте кукњи-тије бафчи широки;
 Стреде бафча бунар вода студена,
 Ах, на бунарош модра плоча мраморна,
 На плочаша буљур чаша стребрена,
 Ах, у чашаша бела грушка снегова,
 Да га шуриш твоја десна пазува:
 Как се шопи таја грушка снегова,
 Ах, шак се шопи (моје сърце) за тебе.

(Сбн. IX/III. 120; вар. X/III. 46; XVI—XVII/III. 185).

5

Из Прилепа.

Девојчице, драга љубичице.

Девојчице, драга љубичице,
 Љубил биф те, ала си малечко.
 — Малендо је зрно бисерово,
 Шчо го носаш невести на грло.
 — Девојчице, драга љубичице,
 Љубил биф те, ама си малечко.
 — Малендо је шица преперица,
 Шчо ми скита от трага на трага.
 (Сбн. VIII/III. 126).

И она скоро у свим нашим севернијим и западним крајевима позната попевка:
 „Овим шором, Јагодо, — Овим шором, Јагодице“ пева се на пр. у Тетову овако:

Allegro moderato

(Слично и у Штипу).

Jedno drugom na rastanku govori:
 S bogom ostaj, moje drago sunašce,
 S bogom pošo, moj prejasni meseče.
 Pred tobom je jedna gora zelena,
 U toj gori bunar voda studena

— — — — —
 U bunaru jedan kamen mermera,
 Na kamenu jedna čaša srebrna
 I u čaši jedna gruda snežana;
 A ti uzmi onu grudu snežanu.
 Pa je metni u nedarca do srca:
 Kako kopni ona gruda snežana,
 'Nako kopni srce moje za tobom.

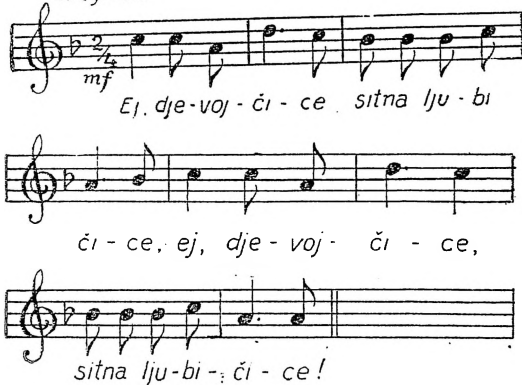
(Kuhač, popiev. I. 51, Вук, пјес. I. 417, 418).

5

Из Сиска у Хрватској.

Ne gledaj me, što sam malena.

Allegretto

(Ej) Devojčice, sitna ljubičice!
 Ljubio b' te, ali si malena. —
 Ljub' me, dragi, biću i golema:
 Maleno je zrno biserovo,
 Al' se nosi na gospodskom grlu;
 Malena je tica prepelica,
 Al' umori konja i unaka.

(Kuhač, popiev. IV. 222—223; Вук, пјес. I. 393—394).

II

У народној поезији Јужне Србије и Македоније заступане су све врсте наших женских песама, као *просјачке, тужбалице, додолске, побожне, свашовске, разне љубавне, митологичне* и т. д. и у свима се запажа велика сличност, не само у избору мотива, него чак и у њиховој обради и начину приказивања са осталим нашим истоврсним женским песмама. Ми ћемо изнети овде само неколико примера такога подударања.

Једна *просјачка* песма из Прилепа на пр. овако почиње:

Сакати пратилац слепчев:

„Дарујше ни, браше мило,
Дарујше ни за Господа
И на мене сакашника,
За пред Бога ви се нашло!“

А слепац, пресецајући га, прослеђује:

„Дарујше ни, ви Рисјани,
Дарујше ни, сеспри мили....“

А тако слично почињу и *просјачке* песме из других наших западнијих крајева, на пр.:

„О ришћани, мила браћо!
О ришћанке, миле мајке!
Подарише, обрадујше,
Порад Бога јединога,
И рад часа умрлога,
И шако вам Господ дао....“ (Вук, пјес. I. 149).

Кад слепац, или његов пратилац, прими милостињу, благодари (Прилеп):
„Бог да прости, мила мајко, — вие што ни дарујавше, — курбан пред Бога ви пошло! — Бог ви дал од невидимо — многу штока и родбина....“

У Вука: „Фала, браше ришћанине! — Господ ми сте даривао — и велика слава Божја! — Господ ми вам здравље дао — и све ваше задужбине...“ (пјес. I. 151—152).

Тужбалице су обично у осмерцу, као и у другим нашим крајевима, али од реда без рефрена, на пр.:

Млада жена тужи за мужем (Прилеп):

„Леле, леле, домакџине, — домакџине Костадине. — Што ми најде, што ми умре, — уште во млади године...“ (Сбн. I/III. 46).

Мајка за сином свештеником:

„Леле синко, оче свешти! — Што ми умре ти без време, — уште младо и зелено...“ (I. с. 41).

Мајка за кћерком:

„Леле Боно, мила кћерко!... (I. с. 45).

Унука за дедом:

„Леле дедо, зер ми умре, — леле дедо, леле шашко...“ (I. с. 42).

Како се из ово неколико примера види, усклик боли „леле“ стоји обично на почетку тужбалице, као што се свако нарицање обично завршава са ускликом „о ов“ (аох, јаох) на почетку задњег стиха, на пр.:

„О ов, леле јас сирота!“

„О ов! Јас сирота што ме најде!“

„О ов! Јас сирота до Бога!“

„О ов! Јас сирота сиромашка!“ и т. д. (I. с. 42—46).

Као у другим нашим тужбалицама, и у Јужној Србији ожалашћена и осамљена мајка, љуба, сестра и т. д. у нарицању за покојником успоређује и назива себе *кукавицом*:

„Леле, леле, јас сирота! — Си останав кукаица, — си го изгубив Лозана...“ (Сбн. II/III. 66).

Из веровања народнога, да се у другом животу прослеђује више мање живот какав и амо и да се свака састаје са својим милим и драгим из овога живота и наставља заједничко живљење с њима тамо, наилазимо чешће у тужбалицама на поруке преко мртваца које треба да испоручи покојним сродницима од стране оних који су остали овамо. Тако на пр. у једној тужбалици, исто из Прилепа, сестра, жалећи за мртвом сестром, позива и моли је да поздрави мајку, која им је већ раније умрла, и нека јој саопшти њене патње овамо:

„Еве како да је речиш: — „Добро уштро, мила мајко, — и бакни је десна рака. — Да је речиш: здраво живо, — здраво живо од Калина. — Калина ја многу мачна — ош свекрва и од мажа...“ Муж јој је, вели, опак, увек је грди и злоставља, скита се по механама, опија се тако, да је вас иметак прорајтао и дотерао ју до просјачког штапа, а свекрва такође да је мучи и нема срца према њој... (I. с. 65), што се подудара, поред других, са поруком по покојнику на онај свет у једној тужбалици из Паштровића у Боци Которској:

„Ма ли ти се с јадом молим (вели нарикача, односно мајка, жена, сестра или било ко од женских укућана) — да се тамо не заштојиш; — да поздравиш доста добра, — што смо тамо оправили: — Казуј, бане, по истини, — да смо јадни и жалосни, — е се за нас не спомињу, — својој кући не доходе, — друге за нас не питају“ (Вук, пјес. I. 92).

У вези са старим словенским природно-религиским називањима живе још и у Јужној Србији, поред других, извесни ритуални обичаји као преостаци некадашњег култа вегетациских божанстава и пољских демона, кјима је хришћанство доцније у борби око асимиловања словенских незнабожачких маса местимице успело да даде неки свој печат, али у суштини су ти обичаји и даље остали оно што су били, наиме природно-религиски. Један од таквих је на пр. обичај т.зв. *додоле, прица, приоруше* који је раширен по свим деловима нашега народа, а у Јужној Србији и Македонији се такође зове или *додола* или *дудула*, *-е*, *дудулица*, *пеперуга*, *пеперуда*. Карактеристична баш по оној горе истакнутој христианизаторној тенденцији је једна таква *додолска* песма из околице Прилепа коју сеоска чељад обојега пола са свештеником на челу за време суше, носећи крстове, кроз поље певају:

„Крсти носам, Бога молам: Господи помилуј! — Да зароси сишна роса: Г. п.! — Сишна роса берикъешна: Г. п.! — Да навади берикъешо: Г. п.! — Берикъешо — вино жишо: Г. п.! — Пченичице — до појаси, Г. п.! — а ѓржише — до спреише, Г. п. — царевкише — до гредише, Г. п.! — ош два класа — шиник жишо, Г. п.! — од две зрна — две мешинъа; Г. п.! — по пољешо — меш и млеко, Г. п.! — Меш и млеко, вино, жишо: Г. п.! — Да се ранаш сиромаси, — сиромаси, сирачинъа“. Исти обичај постоји у Штипу и Кратову.

Ношење крстова заменило је некадашње ношење зелених граница, а рефрен: „Господи помилуј!“ некадашњи: „Ој додо ле“ (или „дуду ле“) одн. „Ој додо ле, мој божоле!“ као у другој познатој нашој *додолској* песми:

„Молимо се вишњем Богу, Ој додо, ој додо ле! — да удари росна киша, — Ој додо, ој додо ле! — да пороси наша поља, — Ој додо, ој додо ле!“... „И шри цера кукуруза, — Ој додо ле! Мој божоле!“ (Вук, пјес. I. 116, 117).

Горњој христианизованој *додолској* песми из Прилепа имамо паралелу у једној таквој песми из Црне Горе, која се једнако почиње:

„Ми крсте носимо, — ми бога молимо, — а у бога просимо, — да ни бог дажда да — Господи помилуј!“ (ЗБНЖ. I. 217).

Међу сватовским песмама налазимо такође занимљивих паралела у описивању свих карактеристичнијих момената свадбе. Тако, кад младој невести плету или мажу косу, певају Кратово):

„Не ли те е жалба, девојко: — за руси коси црвени, — за девојачко ходење...?“ (Сбн II/III. 60) — слично као што у свадбеној песми из Срема мајка, плетући косу кћери пре свадбе, каже:

„Ој косо моја, жалости моја! — Док сам те плела, нисам те клела, — већ сам те плела, па сам певала“ (Вук, пјес. V. 66).

И опет Кратово):

„Не ли те жалба, девојко: — Мајка ти плака, ти шраеш, — шашко ти плака, ти шраеш?“ према речима песме истом приликом из Босне:

„Наша Мејро, је л'ши жао мајке?... Наша Мејро, је л'ши жао баба?... (I. 26 .

Када пак сватови младожењини долазе по девојку, дочекују их сватови невестини са поздравом:

„Добре дошле кишњени сватове, — добре дошъл, куме и старејку, — добре дошле, два млада девера, — добре дошъл, млади младожења...!“ (Сбн II/III. 62) — а тако се дочекују и у Горњем Приморју: „Добри дошли, кишњени сватови! — а за Мару гиздаву ђевојку...“ Вук, пјес. I. 18); у Рисну: „Први-јенче господине, добро дошао!... Стари свате господине, добро дошао!... Ђевер-баше, браћо наша, добро сте дошли!... (I. 19 и т. д.

Када је већ одлука пала после прстеновања или кад већ млада невеста приступа сватовима да је воде, пева се (Кратово):

„Мори Јано, мори поloverко, — ја како се сносиши заричаше: — Не искачам пред шугњи шугњинци, — ја не викам шугњи шашко, шаше, — ја не викам шугња мајкџа, мајкџе, — ја не викам шугњи бракџа, браше, — а камо ли рука да целивам“ (Сбн II/III. 62) — попут онога што се том истом приликом пева у северној Србији:

Ао коно, наша другарице! — Другарице, наша невернице! — Не л'се синоћ нама заклињаше, — да не станеш код шуђина, коно, — да не љубиш шуђу руку, коно...“ (Вук, пјес. I. 6). Или кад се у другој једној таквој песми из Конавља млада невеста описује како је замишљена:

„...Ђе је дошла шуђем двору, — и у двору к шуђем бабу, — шуђег бабу бабом зваши... шуђу мајку мајком зваши... шуђу браћу браћом зваши...“ (I. 66).

На помол сватова дворима младожење позивају стару мајку (Кратово):

„Ја искочи, јунакова мајко, — ша погледни доле преко поле, — да си видеш, какво добро иде: — Добро иде, ош подобро воде, — сокол иде — јаребица воде, — голуб иде — голубица воде...“ (Сбн II/III. 64). Или: „Излезни, мале момкова! — да видиш чудо големо, — какоф ти паун долеше — и пауница по него“ (VI/III. 37). Тако исто том приликом дозивају сватови стару мајку у Боци Которској:

„Весели се, женикова мајко! — шри ти сунца дворе обасјала... Иде соко, води соколицу, благо мајци, златна су јој крила“ (Вук, пјес. I. 46; 47). У Срему: „Изађи пред двор, мајко, — да видиш, иде ли леи Пера, води л' девојку, — води л' девојку за десну руку?“ (V. 67) и т. д.

1.

Из великога броја паралела међу љубавним песмама вадимо само ово неколико карактеристичнијих примера:

Девојка огледâ своје лице и налазећи се лепом, природно, жели да западне млада исто тако лепа мушкарца, а на саму помисао, да би је могао запасти какав удовац или старац, даје јака одушка својему незадовољству:

Из Прилепа.

„Мома сади во ливада, ајде,
В раце държи огледало,
В огледало с огледује,
Со лице се разгорује:
— Ој ти лице, бело лице!
Да знам, да знам, кој те шебе,
Кој те шебе, кџе кердоса,
Дали старо, дали млада,

У Вука.

„Девојка је крај горе стајала,
Сва се гора од лица сијала,
Девојка је лицу говорила:
„Давор' лице! давор' бриго моја:
„Да ја знадем, моје бело лице,
„Да ће шебе стар војно љубиши,
„Ја би ишла у гору зелену,
„Сав би пелен по гори побрала,

Ал је ерген, ал је вдојец?
 Ак је ерген, да кљердоса,
 Да кљердоса бело лице!
 Ак је вдоец, да кљердоса,
 Да кљердоса църни кашран!“

(Сбн XII/III. 115).

„Из пелена б' воду извијала,
 „Те би тебе, лице, умивала,
 „Кад стар љуби, нека му је горко.
 „А да знадем, моје бело лице,
 „Да ће тебе млад војно љубиши,
 „Ја би ишла у зелену башчу,
 „Сву би ружу по башчи побрлаа,
 „Из руже би воду извијала,
 „Те би тебе, лице, умивала,
 „Кад млад љуби, нека му мирише“.

(пјес. I. 306—307).

2.

Девојка седи крај воде а мимо пролази старац почињући разговор упитом, да ли се може напити воде, како би лакше прешао на оно што му је главни циљ, наиме да упита девојку, би ли се љубила с њиме, на што од девојке добија негативан одговор:

Из Прилепа, Штипа и Кратова.

„Дошекла је река Билбиљова¹
 Донесла је гранка шимширова
 На постелѝ мома Ангелина
 Оздала иди един сшари дедо:
 „Поможи Бок, моме Ангелино!
 Дал се пије река Билбиљова
 Дал се кърши гранка шимширова,
 Дал се љуби мома Ангелина?
 — Не се пије река Билбиљова,
 Не се кърши гранка шимширова,
 Не се љуби мома Ангелина.
 Оздола иди едно лудо младо

..... којему девојка на иста питања
 даје афирмативан одговор.

(Сбн. XII/III. 122).

Од Дубровника.

„Текла вода шекелија,
 Над њом расла шевтелија,
 Под њом сједи Анђелија,
 Ошуд иде сшар делија:
 „Божја помоћ, Анђелија!
 „Пије ли се шекелија?
 „Једе ли се шевтелија?
 „Љуби ли се Анђелија? —
 „Ид' одатле, стар делија!
 „Не пије се шекелија,
 „Не једе се шевтелија
 „Не љуби се Анђелија“.

Ошуд иде млад делија
 и пита исто, а девојка му по-
 вољно одговара.

(Вук, пјес. I. 307—308).

3.

Драги је код драге већ дуго у ашиковању и хоће да иде. Вели, и петли су већ запевали и други знаци одају зору, а драга за све то налази изговор, само да би га и даље код себе задржала:

Из Тетова.

„Петлише пејаш, ден ми се дениш,
 „Пушпај ме, бела Мишро, да сшанем.
 — „Нашише пешли ошвечер пејаш,
 „Почекај, лудо-младо, посавај,
 „Пољубај бело лице Митрино.
 — „Гускѝше грачаш, ден ми се дениш,
 „Пушпај ме, бела Мишро, да сшанем.
 — „Нашише гускѝ ошвечер грачаш,
 „Почекај, лудо младо, посавај,
 „Пољуби бело лице Митрино.“

(Сбн. XI/III. 53).

У Вука.

„Зора зори, пешли поју,
 „Пушпај ме, душо, да идем.
 — „Није зора, већ је месец,
 „Посавај, јагње, код мене.
 — „Краве ричу око куће,
 „Пушпај ме, душо, да идем.
 — „Нису краве, већ су але,
 „Посавај, јагње, код мене.
 — „Турци вичу на џамији
 — „Нису Турци, већ су вуци...“

(пјес. I. 361—362).

¹ У варијанти из Штипа, место „Билбиљова“, стоји „Гиндѝалија“, а место „гранка шимширова“ — „дрво дафиново“.

4.

Девојка угледа момка који јој се веома допао и моли мајку да га зове на конак. Мајка се тому противи и износи своје приговоре у ту сврху које кћи редом побија:

Из Дебра.

Мајка: „Тој кѡа посакаш вино цѣрвено.“

Кћи: „Моиве цѣрни очи, мајко, вино
цѣрвено.“

М.: „Тој кѡа посакаш љушта ракија.“

К.: „Моише сълзи, мајко, љушта
ракија.“

М.: „Тој кѡа посакаш сладка вечера.“

К.: „Моево лице, мајко, сладка вечера.“

М.: „Тој кѡа посакаш штопла постшела.“

К.: „Мојава снага, мајко, штопла постшела.“

(Сбн VII/III. 73).

У Вука:

Мајка: „...Момчешу ваља ракија,

„Момчешу ваља вечера,

„И градска мека постшела.“

Кћи: „....Моје му очи ракија,

„Моје му лице погача,

„А бјело грло заслада;

„Росна му шрава постшела,

Ведро му небо покривач,

„А моја рука узглавље...“

(пјес. I. 431).

5.

Момак и девојка се кладе да заједио преспавају ноћ и да један другога не дирају. Момак ставља коња а девојка свој ђердан. Прва долази на мање девојка и губи опкладу:

Из Пирота, Штипа и Кратова.

„Облагале су се момче и девојче,

Да спавају две ноћи наједно,

Да спавају, да се не задену:

Момче дава коња испод себе,

Мома дава гердан испод грло.

Момче спава како вакло јагне,

А девојче како водѣн гѡавол.

Па девојче пошiom говори:

— „Љиби мене, младо неженено,

„Ја не жалим гердан испод грло,

„А ши жалиш коња пчешко месо...“

(Сбн X/III. 46).

Из Далмације.

„Кладило се момче и дјевојче

Да спавају, да се не дирају.

Момче ставља свог коња ђогаша,

А дјевојче ђердан испод враша.

Што рекоше, тако учинише:

Момче лежи кано цепаница,

А дјевојче кано жеравица.

Кад је било ноћи у поноћи,

Проговара млађана дјевојка:

„Окрени се, не окренуо се,

Мртва тебе окретала мајка

Од Јурјева до Петрова данка!

Зар ши жалиш свог коња ђогаша?

Ја не жалим ђердан испод враша.“

(Вар. ар. Вук, пјес. I. 655).

6.

Момак спава између две девојке од којих љуби само једну. Друга га позива да љуби и њу, на што момак одвраћа, да не сме од њена брата одн. браће, који су кавгације. Девојка, да би постигла циљ, наиме дошла до момкове љубави, иде па трује брата одн. браћу:

Из Пирота.

„Сълнце зајде меѡу две планине,

Момѡк спава меѡу две девојке,

Штану љибе, Штојану не љиби!

Проговаре Сшојана девојка:

— „Љиби мене, младо неженено!“

— „Љибил би ше, убава девојко,

„Ал ши браќа вѣрли су бекрие,

„У дружина вѣрли кавалии,

У Вука.

„Сунце зађе међу две планине,

Момак леже међу две девојке;

(Вар.: „А ја легох међу две Влахиње,

Једну Јанку, а другу Стојанку...“)

Једну љуби, а другу не љуби.

Ал' говори лепиша девојка:

„Љуб' и мене, момче нежењено!

— — — — —

„Оче мене младо да убију.
 — Проговаре Стојана девојка:
 „Љиби мене, младо неженено,
 „Ја че браќа лъсно да отрујем:
 „Че ошидем у горе зелени,
 „Че уловим змију шрооглаву,
 „Че нашочим једа оди змију,
 „Че оштрујем моје мили браќа.“
 (Сбн X./III. 47).

„Љубио б' те, лепото девојко!
 „Али не смем од браша твојега:
 „У тебе је брашац кавгаија,
 „Кудгод иде, он замеће кавгу.“
 Кад то чула лепота девојка,
 Она иде у гору зелену,
 Те премеће дрвље и камење,
 Док је нашла гују ошровницу
 Ушочила по кондира једа

— — — — —
 Те је свога браша ошровала...“
 (пјес. I. 224—225).

Природа и њени појави, које и иначе примитиван човек све од реда оживљава и чини себи сличнима, пружају народним песмама, особито љубавнима, широко поље одабирања мотива за излив најинтимнијих душевних осећања. Отуда на пр. оно често апострофирање цвећа, ливаде, воде, ветра, небесних појава или истоветовање са њима које сретамо у поезији нашега племена, а што је више или мање познато и раширено у поезији свију народа. Да нас неби одвукло далеко, јер детаљнији приказ само тога предмета у нашем смислу тражио би једну засебну опсежнију студију, ми ћемо се уставити само на неколико огледа.

Девојка се расговара с цвећем:

Из Прилепа.

„Карамфиле, кара ли те мајка?
 „Ни ме кара, ни ме разговара...“
 (Сбн. VIII/III. 130)

Из Босне.

„Карамфилу, цвиће моје,
 Још да ми је сјеме твоје...“
 (Кућаћ, *popiev.* I. 115).

Човек се преноси и уживљава у улогу цвећа па позива оне који га беру, да га не дају свакому, него оному ко га уме лепо носити и брижно чувати:

Из Кочана, Штипа и Кратова.

„Береш ме, малки моми,
 „Береш ме, носиш ме,
 „Не давајш ме на јергени:
 „Јергениш лудо одаш,
 „Лудо одаш, лудо носаш;
 „Кога дојдаш ош расходка:
 „Па ме фърљаш на смешиште:
 „А момиш крошко одаш,
 „Крошко одаш, крошко носаш:
 „Кога дојдаш ош орошо,
 „Па ме смешнаш ош главаша,
 „Па ме штаваш в студна вода...“
 Сбн. XVI-XVII/III. 184-185).

Из Војводине.

„... Бога теби девојко,
 „Не дај мене јунаком!
 „Јунаци су пуштовњаци,
 „Они мене ружно носе,
 „Цели данак за шеширом
 „А у вече мном у вапру.
 „Већ ме подај девојкама.
 „Оне мене лепо носе:
 „Вас дуг данак за недрима
 „А у вече за косама;
 „Када младе спати иду,
 „У хладну ме воду мећу“.

(Вел. срп. нар. лира 321; вар. Вук, пјес. I. 182, 317, 318).

Девојка, са алузијом на своју худу срећу у животу, апострофира ливаду и овако је прекорава (Дебар):

Ој ливадо, зелена ливадо, — ја те сејах, ја те сејах цвекље и босилек,
 — ши излезе, ши излезе чичек и копина...“ (Сбн. VII/III. 67) — према тужби девојке у једној нашој песми са запада:

„Ја bosiok sadim, a pelim mi niče! — Ој pelim pelimče, моје rosno cviče,
 — s tobom će se моји svatovi kititi, — kad me буду mladu ka grobu voditi...“
 (ZbNZ. IV. 290; вар. Вук, пјес. I. 455).

Призор како се у отворено земљино крило спуштају смртни остаци пре-
 минулог љубљеног створења изазива очајан вапај из уста уцвиљене жене која,

у тренутку крајње душевне потресености одуховљава саму земљу и чини је одговорном за ту своју несрећу, предбацујући јој (Охрид):

„Црна земјо, шчура земјо, — зашто си се ошворила, — како ламја си зинала? ...Ах ти, земјо, пушта да си! — От тебе сме, пак во тебе — ние сити кве влезиме, — да ни јадиш наши меса, — да ни пијаш наши очи...“ (Сбн XI/III. 23). С друге стране на пр. у једној нашој западној песми нека сирота девојка, налазећи се у очајном положају, такође апострофира земљу, али не у прекорном тону, него, шта више, моли је за то као за неку услугу и милост, велећи јој (Босна):

„Црна земљо, прими мене у се, — јер ја немам никога од рода, — но Дајицу брата машерина...“ (Вук, пјес. V. 254).

Девојка огледајући у води своје лепо лице, с њоме се упушта у разговор и каже (Велес):

„...Дејди водо, мори, биспра водо, — как сум бела, водо, ем црвена, — јушче да сум, водо, цррнојока, — би изгорело, водо, сијош инсан: — и жешти, водо, неженешти...“ (Сбн. X/III. 35).

Нека Петкана уранила рано на Дунав, па ће га поздравити Прилеп):

„Добро ти ушро, Дунаве!“ а Дунав јој одвраћа: „Дал ти Бог добро, Петикано“. Затим га Петкана даље пита, колико је лађа низа њ отпловило, откада су петли пропевали, а Дунав јој тачно о том реферише (IX/III 115—116).

Други пут девојка проклиње Дунав, зато што јој је удавио брата са сватовима и вели:

„Дунаве, бели Дунаве, — ти да би ми се разделил — на деведесет делови — на сто и шесет ушюки...“ а Дунав јој одговара, износећи узрок, зашто јој је удавио брата (XVI-XVII/III. 59).

Аналогних апострофација воде и измењивања мисли са тим природним појавом у осталој нашој поезији има много, на пр. кад подринка девојка прекорава Дрину:

„Дрино водо, што с' се понијела, — што си моје драго занијела?...“ (Вук, пјес. I. 331).

Или: „Драво водо, поздрави ми драгог...“ — а Драва јој казује како је дан раније била са њеним драгим (Кићаџ, рорјев. II. 151).

Затим како нека млада Туркиња, коју су против њене воље хтели удати за Арапина, долази на језеро са намером да се утопи па, пре него ће се у њ бацити, овако га поздравља:

„Божја помоћ, зелено језеро! — Божја помоћ, моја кућо вјечна! — У тебе ћу вијек вјековати, — удаћу се за тебе, језеро, — волим за те него за Арапа“ (Вук, пјес. II. 383) — што одаје неку аналогност са ускликом Марка Краљевића у једној другој македонској песми, што га је управио Рељи Шестокрили када је овај, нашавши Марка поваљена на обали Вардара, позвао га за девера, а Марко му довикнуо: „Ај ош тука, незнаен делиа, — не шегуј се со мене сирака, — мене ми је Вардар ташка и мајка, — а песокша мене ми је куќа“ (Сбн. XVI—XVII/III. 78).

Вешар, као анимизован природни појав, поред опште улоге гласника у целокупној нашој народној поезији, преузима кашто и улогу будиоца ода сна. Тако га на пр. зазива и моли млад војно, да му не пробуди љубе (Костур):

„Не дуј, вешер, не дуј север, — не ми буди прва љубна...“ (VI/III. 14).

А девојка Ђурђа се на њ срти за то што је отргнуо грану маслине, под којом је она спавала, и тако је пробудио, па га куне (Прилеп):

„Вешре ле, вешре, да би недувнал! — Зашто ме још сон, ајде вешре разбуди?“ (VIII/III. 130).

Или (Велес): „Ај да би, вешре, не духнал, — зашто ме ош сон разбуди, — што сладоч сон си сонујав...“ (IX/III. 102), што нас подсећа на слично буђење девојке под наранчком, бором и др. у осталој нашој народној поезији (в. Вук, пјес. I. 348, 349).

Сунце, месец и звезде су такође у народној поезији често престављани

као важни чиниоци и посредници у љубавним стварима. По гдегде се у таквим песмама крију преостаци старих митских назирања наших праотаца о тим небесним појавима, као што је то на пр., поред осталог, случај са мотивом садржаним у песми „Сунце и добар јинак“, која је позната по нашим западним крајевима, а забележена је и у Маћедонији, на пр. у Битољу (Сбн. XII/III. 3), према којој се неки добар јунак кладио са сунцем да ће за дан обићи свет. Обиђе ли пре сунца, сунце ће њему дати своју сестру за жену, а претекне ли га пак сунце, јунак ће њему уступити свог доброг коња. Јунак приспева пре сунца и оно држи реч и даје му своју сестру за жену.

Међу мотиве пак, грађене на општој анимистичкој психологији простог света о тим појавима, спадали би, поред других, на пр. ови (Битољ):

Девојка се обраћа сунцу и пита га за браћу, сестре и осталу родбину, а сунце јој одговара: „*Твојше браќа коње седлаш, — твојше сестри венци вијаш, — твоја мајка кравај месаш, — твоје ташка пушкњи стегаш, — кье си јодаш за невеста*“ (XIII/III. 26) — попут онога кад млада Ришњанка Стане слично са сунцем заповргава разговор и оно јој исто тако на разна питања одговара: „*О Бога ми, прелијета Стане! — Кад ме питаши, да ти право кажем...*“ (Вук, пјес. V. 48—49).

Други пут се зазива сунце да изађе и буде сведоком једнога тужнога призора, наиме:

„*Излези ми, јасно сџнце, — шу да видиш, кье се краде — чеду уд макџа*“ (Сбн. VIII/III. 56).

Или да се устави па да види другу неправду која се чини:

„*Постој, јасно слџнце, — постој ша почакај, — постој ша погледај — как се брашџа делаш, — сестри дел не чинџаш...*“ (VIII/. 40) — попут других наших песама, кад се уставља сунце:

„*Лако полако, сунашце јарко, — док моја сеја с родом с родом с' изљуби, с мајком опрости...*“ (Вук, пјес. V. 17; 6 7).

Или кад се оно уставило и у чуду гледало, „*гдје с' удаје удовица Јања — и оставља шроје сирочади...*“ (Нар. пјес. М. Н. V/II 62); или се уставља на поглед нејак сирочади којима је мајка рано умрла (I. с. 268); на поглед где воде свезана јунака на стратиште (I. с. 269); смртно рањена на покопање (I. с. 270), или пак „*гдје браш своју сестрицу удаје: — не удаје, него препродаје*“ (I. с. 301) и т. д.

Позната је у целокупној нашој народној поезији успоредаба лепоте девојке са сунцем и месецом, па биће да је на основу исте представе никла и изазивачка апострофација месеца на уста неке лепе девојке у једној песми из Велеса: „*Свети, месечино, колку што можеш, — дал кье можеш ти да ме надсвештиш!*...“ (Сбн. XII/III. 33).

Наша народна песма придаје звездама улогу ноћних гласоноша, према речима веренице Ерцега Стјепана: „*Богом сестро, зв'јездо преходнице! — преходиш ли с исток' до запада? — Долазиш ли над Ерцеговину, — и виђаш ли Ерцега Стјепана?*“ Вук, пјес. I. 570), а у једнакој их улози представљају и песме нашега крајњег југа, како то, поред других, потврђује ова из Прилепа: „*Ој ти дзвездо, дзвездо мори, — дзвездо денице! — ти високо грешиш дзрездо, — и широко гледаш, — кье те прадам, дзвездо мори, — право да ми кажеш: — да ли си видела, дзвездо мори, — мојше девеш браќа?*“ а звезда јој одговара и казује да су њена браћа отишла тамо преко Црнога мора (Сбн. IX/III. 91).

III.

Слике, успоредабе, епитети и друга средства, којима се, у главном, одликује поетски начин приказивања од прознога, такође сачињавају једно од верних огледала у којему се огледа дух некога народа. У те т. зв. фигуре преточио је наиме прости свет у својим песмама оно што се обично најживље

дојимље његове душе, и ми, анализујући те фигуре, не формално у духу Аристотела, Цицерона, Квинтилијана и др., него садржајно, упознајемо се уједно са оним објектима, који су се са душом некога народа срасли и интимно повезали као што може да са душом буде интимна песма која непосредно из ње извире. У тим сликама, успоредабама и т. д., кад бисмо само били у могућности да расплетемо све нити којима су повезане за живот и које воде до њихове генезе, открили бисмо, без сумње, многи етички, естетски, природно-религиозни, антропо-географски и т. д. моменат, који је карактеристичан за народ чијој поезији те фигуре припадају, а неретко се упознали са извесним његовим психолошким особинама које су јамачно бивале и од пресудног утицаја и важности за формацију целе етнобиолошке структуре тога народа и, према тому, целокупног његова културносоцијалног развоја и живота. Далеко од тога, да бисмо се на овоме месту могли упуштати у слична детаљнија и суптилнија испитивања, ми ћемо у смислу досадашњих својих напомена и бележака изнети некоја карактеристичнија подударана из поезије најјужнијих наших крајева са осталом нашом народном поезијом и с обзиром на употребљавање тих т. зв. поетских фигура.

Тако за ону врсту фигура која би према Квинтилијановој класификацији спадала у ред „апострофа-молитва“ налазимо следеће паралеле:

Девојка се обраћа Богу и моли га:

Из Самокова, Штипа и Кратова.

„Дај ми, Боже, очи соколеви,
„Дај ми, Боже, крила пауневи,
„Да прелеша море и бел Дунаф,
„Да си падна у царева војска,
„Да избера најбоље јунака.“

(Сбн VI/II'. 30).

Из Пирота.

Исто, са разликом да у трећему стиху, место „море и бел Дунаф“, стоји: „Влашко и Богданско.“

(X/III. 45).

Из Дебра:

„Дај ми, Боже, дај ми Боже, криља соколови, — да прелеша, да прелеша Сава и Дунава, — да ошбера, да ошбера момче спроши мене, — што не пиеш, што не пиеш вино и ракија.“

(VII/III. 68).

Из познате склоности простог света да он гласовно сличне речи, иако су сасвим другог постања и значења, доводи често у међусобну везу и сродност, и то на начин како му најбоље пристаје у извесној прилици, никде су т. зв. фигуре агноминације и парономазије, од којих ми за наш случај наводимо ове паралеле:

Момак или девојка који се воле говоре једно другому на разјаву нека посеју семења, па:

(Из Прилепа, Штипа и Кратова)

„Ако ти никни *босилик* (вели девојка момку),
„Босо кје тјрча и ш по мене,
„Ако ти никни *медине*,
„Меден кје бидиш со мене;

Из Рисна.

„Дај ми, Боже, очи соколове
„И бијела крила лабудова,
„Да прелешим преко Рисна града,
„Да ја дођем у Пешрове дворе,
„Да ја видим Пешра вјереника...“

(Вук, пјес. I. 9).

Вар.:

„Дај ми, Боже! крила соколова,
„Дуговиде очи лабудове
„И шарена перја паунова
„И дугачке ноге ка' у орла,
„Да полешим стојну Цариграду,
„А на дворе цара од Штамбола,
„Да ја видим, штопо царе ради...“

(V. 264)

(У Вука)

„...Ако ти никне жут *невен*,
„Увени, душо за мноме;
„Ако ти никне *босиљак*.
„Дођи ми босо по ноћи;

„Ако ти никни *шопола*,
 „Топол кѐ бидиш со мене...“
 (Сбн XV/III. 53).

Вар. из Велеса:

„...Ако ти никне *страшорче*,
Страден кѐ бидеш за мене,
 Ако ти никне *шополче*,
 Топ да го бије мајка ми,
 Што не ме дава за тебе.

Међу успоредбама, које могу да буду врло различна облика, имамо у нашем случају, поред других, и оваких паралела:

1) У облику антитезе тако, да се прилика ставља напред у форми питања, затим се порицањем она уклања, да би на њено место дошао предмет који се хтео са приликом успоредити, на пр.:

Из Велеса.

„Што ли сјае *Давидови двори*?
 „Ал је *сљнце*, ал је *месец*,
 „Ал је *дзвезда сјајница*?
 — „Ни је *месец*, ни је *сљнце*,
 „Ни је *дзвезда сјајница*,
 „Туку ми је *дилбер Ева*...“
 (Сбн X/III. 37; вар. 38).

Из Прилепа.

„Шчо је *јона ју горица*
 „Се *лелен*, *нано*, се *белен*,
 „Да је *грушка*, *нано*, *снеговиша*,
 „Би се *грушка*, *нано*, *расшопило*;
 „Да је *сшадо офчарово*,
 „Би се *сшадо*, *нано*, *расшурило*;
 „Даль се *були пребулени*,
 „Би се *були*, *нано*, *ошбулиле*.“
 — недовршена. (Сбн IX/III. 95).

Из Битоља.

„Што ми *попе*’ли *два пешли*
 „У *Солунскише зџндани*?
 — „Не ми *сѐ били* *два пешли*,
 „Но *сѐ ми били* *два браша*...“
 II/IV. 112).

„Ако ти никне *љубица*,
 „Љубићемо се *довече*.“
 (пјес. I. 483).

Из Горњег Приморја.

„Што се *сјаје* *преко Будве града*?
 „Ал’ је *сунце*, али *јасан мјесец*?
 — „Ниш је *сунце*, ниш’ је *јасан мјесец*,
 „Него *снаха међу ђеверима*...“
 (Вук, пјес. I. 56; вар. 14; V. 30—31).

У Вука.

„Шта се *бјели* у *гори зеленој*?
 „Ал’ је *снијег*, ал’ су *лабудови*?
 „Да је *снијег*, већ би *окопнио*,
 „Лабудови *већ би иолешјели*;
 — „Ниш је *снијег* *ниш су лабудови*,
 „Него *шатор аге Хасан-аге*...“
 (Вук, пјес.¹ I. 527; вар. Наг. пјес. М. Н. IV. 442; V/II. 38).

У Вука.

„Што *процвиље* у *Бањане Горње*?
 „Да *л’ је вила*, да *ли гуја љуша*?
 „Ниш је *вила*, ниш *гуја љуша*,
 „Већ *то цвили Перовић Бајрићу*
 „У *рукама Ђоровић Османа*.“
 (пјес.¹ IV. 1).

2) У облику антитезе као горе, али без питања, него једноставним постављањем прилике унапред, па њеним уклањањем и онда на место прилике поставља се прави предмет који се успоређује:

Из Битоља.

„Долетале *два гулаба*;
 — „Не ме *биле* *два гулаба*,
 „Туку *биле* *два стројника*,
 „Да *стројосаш малка моме*.“
 (XIII/III. 25; вар. из Прилепа VIII/III. 125).

У Вука.

„Полетио *соко шица сива*
 „Од *светиње од Јерусалима*
 „И он *носи шицу ластавицу*,
 — „То не *био соко шица сива*,
 „Веће *био светишељ Илија*...“
 (пјес.¹ II. 46).

Из Дебра.

„Играш јагње во големо стадо,
— „Не е јагње во големо стадо,
„Ток е младо со добра невеста“
VII/III. 74).

Из западне Србије.

„Док долеће крсташина орле...
— „То не бјеше крсташина орле,
„Но што бјеше Миконићу Марко...“
(Огледало србско 426).

Једноставне успоредбе:

„Ја си имам невестица, — како горца јаребика“ (Битољ. Сбн. XIII/III. 26).
„Калба има црни очи, — црни очи како грозје — како грозје камен-
долско“ (Прилеп. Сбн. XVI—XVII/III. 206).

Млада обесна девојка успоређује се:

1. са змијом у трави; 2. са рибом у води; 3. са неукроћеним коњем („како
конче невјанашо“); 4. са неупрегнутим јунешом; 5. са јеленом у гори (Дебар.
Сбн. II/III. 157)

Често се успоређују само извесни моменти у човечјем животу са из-
весним моментима из природе који са оним првима одају неку сличност и
аналогију.

Као што се топи снег на сунцу, тако се топи и срце драгога за драгом,
или обрнуто:

„Како се грушка (снега) шопеше,
— Така се момче шопеше
За малка мома јубава“
(Штип. Сбн. XI/III. 59).

„Како копни она груди снежана
— 'Нако копни срце моје за шобом“
(Вук, пјес. I. 555).

Вене, као што вене кита цвећа:

„Како се кџиска (смиља) венеше,
— Така се мома венеше
За малко момче јубаво.“
(ib.)

„Како вене онај шпручак ружице,
— 'нако вене срце моје за шобом.“
(ib.)

Љубњено створење се једно око другог савија, као што се савија лоза
око бора или руже:

„Вила се лоза винена
Околу борва боровни,
Околу мајка се виеш
Не можеш да се ошвиеш
(т.ј. кћерка).

(Дебар. Сбн. VII/III. 70).

„Сави се лоза винова
Около руже румеи,
Како би Јане с Миленком“
(Од Дубровника. Вук, пјес. I. 327;
вар. М. Dž. Kurt, пјес. 35; 50).

Девојка се одбија од својега рода као што се одвија грана, лишће и др.
од дрвета:

„Ела се свива, превива.
Гора се с листа станува,
Мума се с рода прустава...“
(V/III. 36).

„Одби се грана од јоргована
И леја Смиља од своје мајке,
Од своје мајке и од свог рода.“
(Вук, пјес. I. 34).

„Елица се с гора превиваше,
Момица се с рода проштавате...“
(VI/III. 36).

„Cvala jesi, roža, lipo jesi cvala...
Seda ti je došlo ono tužno vrime,
Ono ružno vrime kō rožu odkine
(т.ј. девојку узме).
(Kurelac, Jačke 121, 132).

Младожена је паун који води пауницу:

„Излезни, мале момкова!
Да видиш чудо големо,

„Паун шета, војно ле!
на венчање,

Какоф ти паун долете
И пауница по него.“

(VI/III. 37).

С' собом води, војно ле! пауницу,
Пауницу, војно ле! за ручицу.“

(Бачка. Вук, пјес. I. 27).

Младожења је и соко, голуб, месец, који води соколицу одн. јаребицу, звезду:

„Добро иде, ош по-добро воде,
Сокол, иде — јаребица воде,
Голуб иде — голубица воде,
Месец иде — а дзвезди гу нема...“

(Кратово. Сбн. II/III. 64).

„Иде соко води соколицу,
Благо мајци! златна су јој крила.“

(Рисан. Вук, пјес. I. 47).

Ваљда са алузијом на некадашње назирање о девојци као плену који се отимао невеста се приказује као *јаребица* или *препелица* коју сватови — *ловци* лове: „Збирајте се, китени сватове, — китени сватове, младоженски момци, — гора ке идете, лова ке ловиште: — Горска *јаребица*, полска *препелица*...“ (Сбн. VIII/III. 71).

И у описима лепоте девојке наилазимо на упадно слагање код једних и других песама, на пр.:

Момак је видео неку лепу девојку
Цонку, коју он својој мајци овако
описује:

„Очи вој су, мила ле нано,
Како две църне црешне,
Образе вој су, мила ле нано,
Како две јабълкѣ цървени,
Зубе вој су, мила ле нано,
Како два низе бисѣра,
Руке вој су, мила ле нано,
Како два чива пиштоље,
Ноге вој су, мила ле нано
Како две шѣнкѣ шополе;
Косе раздрешила, мила ле нано,
Од рамо до рамо,
Како овчар стадо, мила ле нано,
Од валогa до валогa;
Када оди, мила ле нано,
Како вѣшѣр вѣје;
Када седи, мила ле нано,
Како мѣсѣц гѣје.“

(Пирот. Сбн. X/III. 46).

О лепој пак Хајкуни девојци једна
песма из Босне пева:

„Од како је свијет постануо,
„Није љепши цвијет процватио,
Него што је овијех година
Процватила Хајкуна дјевојки.
Лијепа је, љепша бит не може:
У струку је танка и висока,
У образу бјела и румена,
Као да је до подне узрасла (= дрво!)
Према тихом сунцу прољетноме;
Очи су јој два драга камена,
А обрве морске ивијавице,
Трепавице крила ластавице,
Руса коса киша ибришима;
Уста су јој кушија шећера,
Бјели зуби два низа бисѣра;
Руке су јој крила лабудова,
Бјеле дојке два сива голуба;
Кад говори, кан'да глуб гуче,
Кад се смије, кан'да сунце грије.“

(Вук, пјес. I. III. 82).

Горње слагање употпуњују још и ове паралеле:

Девојчин *струк* је „*фидан бојлија*“ (тур. = млада висока стабљика) или „тенка снага — како тенка търска“: „Танка је као *јелика*, — танка је као *шибљика*“; лице — *Белоно симиче*: „Јес' видео *лишт артије*? — Онако је лице моје“; очи — *стајдени кланци*: „два *бисѣра извора*“; „*вегѣи — морски пијавици*“: „*обрвице морске пијавице*“; зуби — „*бисѣр нанизани*“: „два *низа бисѣра*“; „када оди — како *вѣшѣр вѣје*“: када ходи — како *вѣшѣр вѣје*“; „кај шчо *штоешѣ* — *слѣнце гѣешѣ*“: „кад се *њине* — од *ње сунце сине*“; с лице светна — како *јасно слѣнце*“: „сину лице — како *јарко сунце*“: „с *гърло свѣшна* — како *мѣсѣчина*“: „*испод грла јасна мјесѣчина*“ и т. д.

Од епитета који се придевају девојци и момку у песмама из Јужне Србије, а којих већину срећамо и у осталој нашој поезији, наводимо као обичније ове:

За девојку: „бела голубица“; „*биле шарено*“; „горска еребица“; „полска *зреперица*“; „*јагне галено*“; „*јагне сугаренце*“ (= јесенско); „*орицко белвиче*“; „*злашна шрепешушка*“; „*гранка маслинова*“; „*кипка невенана*“; „драга *љуби-*

чица“; „калеша јубава“; „црвен шрандафил“; „рано босилче“; „дан калина“; „црвено јаболко“; „пешовско јаболче“; „солунцко грозице“; „росна ливада“; „зрно бисерово“; „грушка шекероа“; „јашка ореоа“; „овчко пресно млекце“, „прилепцко симиче“; „стребрена верушка“; „срмено обешче“; „шаин звезда“; „јасна месечина.“

За момка: „сиф сокол“; „бели галаб“; „рано цвеке“; „црвен карафил“; „грушче шекерче“; „црвен шрандафил“; „свилено гајтанче“; „шестопери невен“ и др.

П. К. Булаш.

CONTRIBUTION à L'ÉTUDE DE LA POÉSIE POPULAIRE EN SERBIE DU SUD.

Dans la partie préliminaire de l'article se trouve soulignée l'importance de l'étude de la Serbie du Sud en général, au point de vue de la découverte et de la création d'une base solide sur laquelle puissent s'élever une culture et une civilisation Yougoslaves supérieures. L'auteur insiste particulièrement sur l'importance de l'étude de la poésie populaire de ces régions au point de vue ci-dessus et, comme exemple concret de la façon dont il conviendrait d'instituer une semblable étude, il montre dans les trois chapitres suivants toute une série de textes parallèles et de variantes dans les mélodies et les poésies populaires et la technique poétique de la poésie populaire en Serbie du Sud, d'une part, et dans les autres régions de la Yougoslavie, d'autre part. Analogie qui s'explique par ceci, que toutes ces productions poétiques sont apparues ou bien comme des créations autochtones basées sur l'unité foncière de l'âme nationale dans les diverses régions du pays, ou bien, autrement, par le moyen des migrations des motifs poétiques migrations qui elles mêmes ont certainement été favorisées par l'unité précitée de la psychologie nationale.